

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Van Aerschot, Lina; Salminen, Jarkko

Title: Hyvä, paha lähiö : nuoret ja asuinalueella syntyvä sosiaalinen pääoma

Year: 2018

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Kirjoittaja & The Westermarck Society, 2018.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Van Aerschot, L., & Salminen, J. (2018). Hyvä, paha lähiö : nuoret ja asuinalueella syntyvä sosiaalinen pääoma. *Sociologia*, 55 (3), 248-262.

Hyvä, paha lähiö – nuoret ja asuinalueella syntyvä sosiaalinen pääoma

Lina Van Aerschot & Jarkko Salminen

Nuorten elämä kiinnittyy usein voimakkaasti asuinalueeseen ja lähiympäristöön. Viime vuosina sekä nuorten sosioekonominen eriarvoisuus että lähiöiden sosiaalinen eriytyminen ovat lisääntyneet. Joistakin ongelmista huolimatta huonomaineisetkin lähiöt tarjoavat nuorille positiivisia samaistumisen kohteita, tukiverkostoja, kaveriporukoita, identiteetin rakentamisen välineitä – ja sosiaalista pääomaa. Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten lähiössä asuvat ja kasvaneet nuoret kuvaavat asuinpaikkaansa ja sinne kiinnittyviä sosiaalisia suhteita. Aineistona on Tampereella Tesoman lähiössä asuvien nuorten yksilö- ja ryhmähaastatteluja, joita analysoidaan sekä aineisto- että teorialähtöisesti. Artikkelissa sovelletaan Robert D. Putnamin sosiaalisen pääoman käsitettä ja esitetään, että kiinnittyminen asuinympäristöön sosiaalisten verkostojen ja yhteisen tekemisen kautta on nuorten sosiaalista pääomaa. Nuoret myös luovat sosiaalista pääomaa ja hyödyntävät sen erilaisia muotoja suhteessa vanhempiinsa ja erilaisten instituutioiden edustajiin.

Asiasanat: Nuoret, lähiö, sosiaalinen pääoma, paikkaan kiinnittyminen, asuinalue, eriarvoisuus

The good, bad suburb – young people and social capital in a neighbourhood

Today young people live in socially diverse neighbourhoods. Some areas carry a poor reputation of prevailing social problems and troublesome young people. However, these neighborhoods may offer possibilities for positive identifications, social support networks, means for building identity – and social capital. In this article we explore how young people growing up in a suburb describe their neighborhood and social relations within it. We apply Robert D. Putnam's concept of social capital and develop it further. We suggest that also young people generate social capital by collectively creating meaningful relations in their neighborhood. Young people also actively create and apply different forms of social capital in relation to their parents and adults representing various institutions.

Key words: Young people, suburb, social capital, place attachment, neighbourhood, social inequality

Johdanto

Viimeaikaisen tutkimuksen mukaan asuinalueet suomalaisissa kaupungeissa ovat eriytyneet entistä selkeämmin asukkaiden sosioekonomisen aseman, rakennuskannan ja alueen maineen perusteella.

Sosioekonomiset ongelmat ovat joillakin asuinalueilla aiempaa yleisempiä ja syvempiä (Kortteinen & Vaattovaara 2015; Stjenberg 2015; Rasinkangas 2013; Vaattovaara & Kortteinen 2012; Seppänen & Rusanen 2000). Käännekohta tapahtui 1990-luvulla: sosioekonomiset erot asuinalueiden välillä suomalaisissa kaupungeissa kapenivat vuoteen 1990 asti, mutta kääntyivät sen jälkeen kasvuun. Työttömyys alkoi keskittyä erityisen sitkeästi alueille, joilla asui heikommin koulutettuja, iäkkäämpiä työikäisiä ja alemman sosioekonomisen taustan ihmisiä (Kortteinen, Lankinen & Vaattovaara 1999). Samaan aikaan huono-osaisuus on myös keskittynyt enemmän kaupunkiseuduille. Kun vielä 1980-luvulla köyhistä suomalaisista 40 prosenttia asui kaupunkimaisissa kunnissa, vuonna 2009 luku oli jo lähes 70 prosenttia (Rasinkangas 2013, 20).

Huoli suomalaisten nuorten eriarvoistumisesta on ollut paljon esillä niin tutkimuksessa kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015). Pohja taloudelliselle, sosiaaliselle ja kulttuuriselle pääomalle luodaan lapsuuden ja nuoruuden aikana. Perheen yhteiskunnallinen asema ja sen kulttuuriset, taloudelliset ja sosiaaliset resurssit vaikuttavat nuorten elämänvalintojen, haaveiden ja tulevaisuuden muotoutumiseen merkittävästi (Tolonen 2005). Tällä hetkellä sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoisuus koskettaa erityisesti nuoria, joilla köyhyys on paitsi muita ikäryhmiä yleisempää myös keskimääräistä syvempää (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Suomen virallinen tilasto: Tulonjakotilasto 2015). On esitetty, että syrjäytymisen vaarassa ovat nuoret, jotka ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella (Myrskylä 2012). Heitä on noin viidennes 20–24 -vuotiaista suomalaisista (OECD 2016) ja keskimäärin kymmenesosa 15–24 -vuotiaista (Suomen virallinen Tilasto: Työvoimatutkimus 2016).

Nuoret itse eivät ajattele syrjäytymistä niinkään taloudellisena kuin sosiaalisena ilmiönä (Hargie, O'Donnell & McMullan 2011). Nuorten käsityksen mukaan työttömyys ei syrjäytä, mutta sosiaalisten suhteiden puuttuminen merkitsee syrjäytymistä normaalista elämästä. Syrjäytynyt on nuorten näkökulmasta sellainen, jolla ei ole kavereita (Hargie, O'Donnell & McMullan 2011; Torrönen 2002).

Pääkaupunkiseudulla tehdyn tuoreen tutkimuksen mukaan asuinalueet, joille on kasautunut huono-osaisuutta ja joilla työttömyys on korkeaa, koulutustaso matala ja tulotaso alhainen, ovat viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana sekä laajentuneet että jääneet pitkäaikaisesti kehityksestä jälkeen (Kortteinen & Vaattovaara 2015.) Osalla suurempien suomalaisten kaupunkien lähiöistä on huono maine, ja niihin liitetään mielikuvia sosiaalisista ongelmista (Bottrell 2009, 498; Juntto ym. 2010, 60). Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään mielikuvista, sillä työttömyys, pienituloisuus ja matala koulutustaso ovat yhä useammin tunnusomaisia lähiöille, joissa asuntokanta on rapautunut ja joihin keskittyy sosiaalista ja taloudellista huono-osaisuutta (Stjenberg 2015).

Lähiöt voivat asukkaiden näkökulmasta olla tästä huolimatta kuitenkin mieluisia asuinpaikkoja, vaikka ongelmista oltaisiin tietoisia ja niihin toivottaisiin ratkaisuja. Tutkimusten mukaan sosiaalisista ongelmista kärsivien lähiöiden nuoret eivät välttämättä itse koe asuinalueitaan tai omaa tilannettaan erityisen huonoksi (Ollila 2008; MacDonald ym. 2005). Esimerkiksi itähelsinkiläiset nuoret ovat kritisoineet alueensa negatiivista mainetta ja sitä, että heidän asuinalueistaan puhutaan ongelmalähiöinä (Ollila 2008, 111). Usein myös lähiöissä asuvat keskiluokkaiset ihmiset viihtyvät hyvin asuinalueillaan eivätkä arjessaan koe häiriöitä tai turvattomuutta. He arvostavat vehreyttä ja väljyyttä sekä läheltä löytyviä palveluja (Vilkama & Vaattovaara 2015). On havaittu, että erityisesti kaupungeissa ja niiden lähiöissä suhteilla naapureihin, toisin sanoen sosiaalisella pääomalla, on suuri vaikutus ihmisten viihtyvyyteen ja onnellisuuteen (Saarinen ym. 2013, 528).

Tässä artikkelissa tarkastelemme Tampereella Tesoman lähiössä asuvien nuorten näkemyksiä asuinalueestaan ja sinne kiinnittyvistä sosiaalisista suhteista. Lisäksi tutkimme tapoja, joilla nuoret luovat tai yrittävät luoda verkostoja ja suhteita, joiden kautta syntyy sosiaalista pääomaa. Artikkelin etenee siten, että ensin esittelemme tutkimuksemme teoreettiset lähtökohdat: sosiaalisen pääoman käsitteen ja sen, miten käsitettä on sovellettu nuorisoon liittyvässä tutkimuksessa. Lisäksi esitämme, miten asuinalueelle kiinnittymisen on huomattu olevan erityisen merkityksellistä nuorille. Tämän jälkeen esittelemme tutkimusasetelman. Analyysi on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäinen käsittelee nuorten vertaissuhteita ja toinen nuorten suhteita aikuisiin. Pohdimme nuorille merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ja sitä, miten nuorten luoma sosiaalinen pääoma tai yritykset sen luomiseen voitaisiin paremmin tunnistaa. Esitämme, että sosiaalinen pääoma kytkeytyy ja kiinnittyy asuinalueeseen, joka voi olla huonomaineinen lähiö mutta silti nuorille juuri se paikka, johon heille merkityksellinen sosiaalinen elämä kiinnittyy.

Sosiaalinen pääoma, nuoret ja lähiö

Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan ihmisten tai ryhmien välisiä suhteita ja verkostoja, joissa syntyy luottamusta, vastavuoroisuutta, auttamista, neuvomista, tukea ja yhteenkuuluvuutta. Useimmiten sillä viitataan resursseihin, joita syntyy perheiden, ystävien ja yhteisöjen sosiaalisten suhteiden ja tukiverkoston sivutuotteena (Coleman 1988).

Robert D. Putnamin (2000) mukaan sosiaalista pääomaa ovat yksilöiden väliset suhteet, sosiaaliset verkostot ja niissä syntyvät vastavuoroisuuden ja luottamuksen normit. Hän esittää (mt., 19), että ihmisten välisten suhteiden avulla voi tuottaa sosiaalista hyötyä ja pääomaa. Sosiaalinen pääoma syntyy aktiivisen kansalaisosallisuuden, kuten äänestämisen tai järjestöjen toimintaan osallistumisen, kautta. Yhteisön jäsenten yhteinen sosiaalinen pääoma on enemmän kuin osiensa summa (mt., 314): esimerkiksi

asuinalueen verkostoissa luotu sosiaalinen pääoma on jaettu resurssi ja se edistää kaikkien yhteistä hyvää eli sillä on positiivisia ympäristövaikutuksia.¹

Nuorten oma toimijuus ja kyky luoda sosiaalista pääomaa sivuutetaan sosiaalisen pääoman keskeisissä teorioissa (Weller 2006, 559, ks. myös Korkiamäki 2013). Putnamin (2000, 312–314) mukaan vain aikuiset luovat sosiaalista pääomaa ja nuoret ainoastaan reagoivat aikuisten luomaan pääomaan tai sen puutteeseen (ks. myös Hyyppä 2002, 162–168). Aikuisten sosiaalista pääomaa koskevissa tutkimuksissa tarkastellaan sosiaalisia verkostoja, luottamusta ja kansalaisosallistumista, ja nuorten sosiaalista pääomaa tutkitaan vanhempien tai perheen kautta (Schaefer-McDaniel 2004). Putnamin (2000) esittämä tapa arvioida sosiaalista pääomaa mittaamalla esimerkiksi äänestysmääriä ja kuulumista muodollisiin organisaatioihin on ongelmallinen nuorten tapauksessa, koska nuoret eivät äänestä tai toimi samankaltaisissa organisaatioissa kuin aikuiset (Weller 2006, 558). Nuorten identiteetti ja yhteinen luottamus syntyvät lähiyhteisöissä muodollisten organisaatioiden tai kansalaisosallisuuteen liittyvien instituutioiden sijaan. (Morrow 1999; Ellonen & Korkiamäki 2006; Weller 2006.)

Putnamin sosiaalisen pääoman teoriaa voidaan kuitenkin hyödyntää myös nuorten sosiaalisten suhteiden ja resurssien tarkastelussa. Putnamin (2000) mukaan sosiaalinen pääoma voi olla kiinnittävää (bonding social capital) tai siltoja rakentavaa (bridging social capital). Tämän erottelun mukaisesti myös sosiaaliset suhteet voidaan jakaa homogeenisiin, oman sosiaalisen viiteryhmän sisäisiin suhteisiin (bonding networks) ja heterogeenisiin, moniin erilaisiin ryhmiin ulottuviin suhteisiin (bridging networks). Kummankinlaiset suhteet edistävät hyvinvointia, mutta oman sosiaalisen viiteryhmän sisäiset suhteet ovat lähinnä hyödyksi arkipäivän selviytymisessä ja tuen saamisessa, kun taas erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ulottuvat suhteet auttavat pääsemään elämässä eteenpäin. (Putnam 2000; Narayan & Cassidy 2001; Reeskens & van Oorschot 2014.)

Erilaisten sosiaalisten verkostojen on huomattu olevan yhteydessä ihmisten omaan sosioekonomiseen asemaan (van Oorschot & Finsveen 2009). Pienituloisilla ihmisillä ja ihmisillä, joilla on heikko koulutustaso tai muuten heikko sosioekonominen tausta, on useimmiten tiiviit suhteet perheeseen ja ystäviin oman sosiaalisen ryhmän sisällä. Toisin sanoen heillä on homogeenisiä sosiaalisia verkostoja, joihin voi tukeutua, kun tarvitsee apua. Heillä sen sijaan ei niinkään ole sosiaalisia jakoja ylittäviä heterogeenisiä verkostoja,

¹ Putnamin sosiaalisen pääoman käsitettä on kritisoitu tautologisuudesta ja kehämäisyydestä: ei ole selvää onko sosiaalinen pääoma suhteiden ja verkostojen syy vai seuraus (esim. Portes 1998; 2000). Toisin sanoen voidaan ajatella, että sosiaalinen pääoma tulee näkyväksi ihmisten suhteissa ja samaan aikaan suhteissa luodaan sosiaalista pääomaa. Tämä on käsitteeseen liittyvä haaste, jota emme kuitenkaan problematisoi omassa tekstissämme. Hyödynnämme Putnamin sosiaalisen pääoman käsitettä sovellettuna ja täydennettynä.

joista olisi hyötyä oman elämäntilanteen muuttamisessa tai parantamisessa. Voidaan siis ajatella, että sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat ihmiset ovat kiinnittyneempiä oman viiteryhmänsä ja asuinalueensa sosiaalisiin verkostoihin kuin paremmassa asemassa olevat ihmiset. Jos he asuvat asuinalueella, jonne on kasaantunut huono-osaisuutta, heidän sosiaaliset verkostonsa eivät todennäköisesti tue sosioekonomisen aseman parantamista, vaikka ne sinänsä ovatkin positiivinen voimavara. (Reeskens & van Oorschot 2014.)

Oman sosiaalisen viiteryhmän sisäisten eli homogeenisten sosiaalisten verkostojen luominen alkaa jo lapsuudessa (Ridge 2011; Lemetyinen 2014). Lähipiiri voi tarjota lapsille ja nuorille mahdollisuuden positiiviseen samaistumiseen ja viiteryhmän luomiseen. Läheisiltä saatu tuki ja rohkaisu ovat erittäin arvokkaita ja positiiviset roolimallit vahvistavat nuoren itsetuntemusta ja tulevaisuuden tavoitteita. Kaikki roolimallit ja viiteryhmät eivät ole kuitenkaan positiivisia. Tuen, kannustuksen tai hyvien esimerkkien sijaan tarjolla voi olla välinpitämättömyyttä, ongelmia ja huonoja toimintatapoja. Leimautuminen lähipiirin arvoihin ja elämäntapaan voi jossain tapauksissa myös rajoittaa nuoren elämää. Eri asioiden tekeminen kuin, mitä omassa viiteryhmässä on yleensä tehty, voi aiheuttaa nuorelle erilaisuuden ja etäisyyden kokemuksia. Vahvat oman sosiaalisen viiteryhmän sisäiset sosiaaliset suhteet saattavat vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi sitomalla omalle asuinalueelle niin, ettei työtä tai koulutuspaikkoja lähdetä etsimään muualta (White & Green 2011). Liian vahvat lähisuhteet voivat myös estää uusien suhteiden luomisen (Putnam 2000, 23).

Putnamin Yhdysvalloissa luoma ja soveltama teoria kaipaa pohjoismaisessa kontekstissa sovellettaessa täydennystä, koska myös julkiset palvelut tuottavat luottamusta ja sosiaalista pääomaa (Kumlin & Rothstein 2005). Pääoma ei synny vain yksilöiden sosiaalisista verkostoista ja osallistumisesta vaan myös hyvinvointivaltiojärjestelmästä. Voidaan ajatella, että sosiaalisten suhteiden kolmas muoto, yhteyksiä luova (linking social capital) sosiaalinen pääoma, voi olla juuri Pohjoismaissa erityisen vahvaa, sillä kattavat, usein ilmaiset tai hyvin edulliset julkiset palvelut luovat tähän mahdollisuudet. Yhteyksiä luova sosiaalinen pääoma on määritelty luottamukselliseksi suhteiksi ihmisten välillä ja yhteiskunnallisia instituutioita ja auktoriteetteja edustavien tahojen kanssa (Szreter & Woolcock 2004). Samaan tapaan kuin siltoja rakentava sosiaalinen pääoma voi esimerkiksi edesauttaa työnhakua, yhteyksiä luova sosiaalinen pääoma voi auttaa pääsemään palvelujen piiriin tai saamaan apua. Nuorille hyvinvointipalvelujen piiriin pääseminen ei aina ole helppoa, ja he saattavat jäädä järjestelmän ulkopuolelle, vaikka heille olisikin suunnattu palveluja (Määttä & Keskitalo 2014; ks. Kumlin & Rothstein 2005, 361). Nuorten keskinäisellä vertaissuhteissa luodulla sosiaalisella pääomalla on tästä syystä erityisen suuri merkitys. Vertaistuen lisäksi nuoret auttavat toisiaan löytämään tarvittavaa tukea aikuisilta ja palveluista.

Mielikuvat lähiöstä ovat muuttuneet ajan kuluessa väljistä ja moderneista kaupunginosista ja puutarhakaupungeista ongelma-alueiksi, vaikka ihmisten lähiössä kokema todellisuus ei olisikaan muuttunut (Kunelius 2000, 15). Lähiöt on usein esitetty esimerkiksi mediassa niin fyysisesti ankeiksi betonihelveteiksi kuin sosiaalisesti köyhiksi ja ongelmallisiksi slummeiksi (Roivainen 1999). Asuinpaikka on kuitenkin merkittävä osa sosiaalista ja kulttuurista kontekstia, johon lasten ja nuorten elämä kiinnittyy. Asuinalue muodostuu ja rajautuu paitsi fyysisenä ja materiaalisena tilana myös sosiaalisten suhteiden kautta. Niiden myötä ihmiset luovat siteitä asuinympäristöönsä ja kiinnittyvät asuinalueelleen (Brown & Perkins 1992). Nuorille sosiaaliset suhteet ovat erityisen tärkeitä identiteetin rakentamisen välineitä ja kiinnittyminen sekä niihin että asuinpaikkaan on voimakasta (Giuliani 2003). Harald Bauder (2002) ehdottaa, ettei asuinalueista ylläpidettäisi voimakkaita negatiivisia mielikuvia vaan tunnistettaisiin ne positiiviset asiat, joita omalle asuinalueelle kiinnittyminen tarjoaa yksilöiden identiteeteille.

Tiedostettuja tai tiedostamattomia positiivisia sidoksia, joita joko yksilöt tai ryhmät kokevat suhteessa sosiaalis-fyysiseen ympäristöönsä, kutsutaan alueelliseksi kiinnittymiseksi (place attachment). Se voi liittyä joko laajempaan maantieteelliseen alueeseen, kuten valtioon, maakuntaan tai kaupunkiin. Kiinnittyminen voi kohdistua myös kaupunginosaan, kortteliin, taloon ja melkein mihin tahansa fyysiseen tilaan tai paikkaan, johon ihminen luo merkityksellisen suhteen. (Low & Altman 1992.) Alueelliseen kiinnittymiseen liittyy pysyvyyden, tuttuuden ja turvallisuuden kokemuksia. Se voi vastata tarpeeseen tuntea jokin paikka sellaiseksi, jossa voi olla rauhassa ja jossa mikään ei uhkaa. Asuinympäristön kokeminen omana turvapaikkana voi olla erityisen tärkeää heikommassa asemassa oleville tai jollain tavalla marginaalissa eläville ihmisille, jotka kohtaavat muutoin paljon stressitekijöitä jokapäiväisessä elämässään (Fried 2000). Vahvat ja tiiviit sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat erityisen tärkeitä nuorille ja ne sijoittuvat usein omalle asuinalueelle (MacDonald & Marsh 2005; MacDonald ym. 2005). Varhaisessa teini-iässä, kun nuoret saavat liikkua ympäristössään ilman aikuisten valvontaa ja tutustua alueensa eri puoliin, alkavat yhteiset juuret vahvistua (Dallago ym. 2009) ja yhteinen sosiaalinen pääoma muodostua (Weller 2007, 120–121; Weller & Bruegel 2009).

Matti Kortteisen ja Marko Elovainion (2012) mukaan sosiaaliset suhteet ovat erittäin tärkeä ellei jopa tärkein vaikeista elämäntilanteista selviytymisen ja huono-osaisuudesta eroon pääsemisen edellytys. He päätyvät suomalaisia nuoria koskevassa tutkimuksessaan siihen, että yhteisöllisten verkostojen ja sosiaalisten suhteiden puuttuminen periytyy. Heidän mukaansa riittävien merkityksellisten sosiaalisten siteiden puuttuminen tekee sosiaalisesta huono-osaisuudesta ylisukupolvista. Kortteisen ja Elovainion (mt.) mukaan huono-osaisuuden periytymistä voidaan estää tukemalla ihmisten mahdollisuutta luoda ja ylläpitää merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ja verkostoja. Sen sijaan, että ajatellaan sosiaalisten suhteiden osaltaan

ylläpitävän heikkoa sosioekonomista asemaa, tulisi huomioida, että sosiaalisten suhteiden puuttuminen on kaikkein huonoin vaihtoehto.

Tutkimusasetelma

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin Tesoman lähiössä, joka sijaitsee kahdeksan kilometrin päässä Tampereen keskustasta. Noin 8000 asukkaan Tesoma rakennettiin pääosin 1960–1970-luvuilla. Se on Suomen vanhimpia lähiöitä (Raitio 2004). Sittemmin alkuperäinen asutuskanta on rapautunut. Asuinalueen heikosta maineesta ja vähäisestä vetovoimasta kertoo esimerkiksi se, että alueelta löytyy paljon kortteleita, joissa asuntojen neliöhinnat ja vuokrat ovat huomattavasti edullisempia kuin kaupungissa keskimäärin (Tampereen kaupunki/Kehittämissyksikkö 2015a). Työttömien osuus työvoimasta oli vuonna 2014 Tampereella noin 17 prosenttia eli jonkin verran korkeampaa kuin Suomessa keskimäärin (Tilastokeskus 2016). Tesomalla työttömyysaste on noin 20 prosenttia, joinakin vuosina se on ollut enemmänkin (Tampereen kaupunki/Kehittämissyksikkö 2015b). Tesomalla asuu keskimääräistä enemmän pienituloisia ihmisiä ja lähes 40 prosentilla on vain perusasteen koulutus (Tampereen kaupunki/Kehittämissyksikkö 2015c). Ongelmana Tesoman alueella on myös se, että nuoria jää niin koulutuksen, työmarkkinoiden kuin muidenkin tukipalvelujen ulkopuolelle.

Tesoman lähiö on viime vuosina ollut palvelujen ja kaupunkisuunnittelun kehittämisen kohteena. Työtä on tehty monia osaprojekteja käsittävän Tampereen kaupungin Oma Tesoma -hankkeen avulla. Hanke sai rahoitusta Asuinalueiden kehittämisen ohjelmasta 2013–2015. Ohjelman tavoitteena oli ”edistää alueiden elinvoimaa ja ehkäistä segregatiota” ja siihen valittiin asuinalueita 12 suomalaisesta kaupungista Helsingistä Joensuuhun, Kuopioon ja Poriin (ARA 2013). Tämä artikkeli on tehty osana Asuinalueiden kehittämisohjelmaan kuulunutta Omaverkko-tutkimusprojektia (2013–2015), jota rahoitti ARA (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus).

Tutkimuksen aineistona käytämme Tesomalla asuvien nuorten haastatteluja, jotka on kerätty vuoden 2013 ja kevään 2014 aikana Omaverkko-hankkeessa. Projektissa tutkittiin yhtäältä nuorten yhteiskunnallisen, sosiaalisen ja taloudellisen osallisuuden esteitä ja toisaalta nuorten osallisuutta edistäviä tekijöitä. Tässä artikkelissa käytettävä aineisto koostuu kuuden nuoren yksilöhaastattelusta ja ryhmähaastatteluista, joissa kahta neljän nuoren ryhmää haastateltiin kaksi kertaa. Haastatteluihin osallistui yhteensä 14 nuorta, joista 10 oli naisia ja 4 miehiä. Yksilöhaastatteluista muodostui litteroituina noin 200 ja ryhmähaastatteluista noin 100 sivua tekstiä.

Yksilöhaastatteluihin pyydettiin mukaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olleita nuoria. Haastateltavista nuorimmat olivat 18-vuotiaita ja vanhin 26-vuotias, ja heistä neljä oli naisia ja kaksi miehiä.

Ryhmähaastatteluissa oli yhteensä kahdeksan osallistujaa, kummassakin ryhmässä kolme naista ja yksi mies. Kumpaakin ryhmää haastateltiin kaksi kertaa. Ryhmät muodostuivat asuinalueella toimivien etsivän nuorisotyön ja nuorisokeskuksen toiminnassa mukana olevista nuorista ja heidän ystävistään. Käyttämällä hyväksi nuorten omia verkostoja haastatteluihin saatiin mukaan myös sellaisia nuoria, joita olisi muuten vaikea tavoittaa.

Haastatteluihin osallistuneista lähes kaikkien pääasialliset tulot koostuivat erilaisista tuista ja sosiaalietuuksista. Monet haastateltavista myös asuivat edelleen vanhempiansa luona. Lähes kaikilla oli kokemusta työttömyydestä joko omakohtaisesti tai lähipiirissä. Mukana oli myös nuoria, jotka olivat osallistuneet erilaiseen pajatoimintaan tai muihin nuorille suunnattuihin työvoimapolitiittisiin koulutuksiin tai harjoitteluihin.

Haastatteluihin osallistuneilta nuorilta kysyttiin, mitä he ajattelevat asuinpaikastaan ja millaista on olla Tesomalla asuva tai siellä kasvanut nuori. Nuoret puhuvat haastatteluissa sosiaalisista verkostoistaan, perheestään, opiskelu- ja työmahdollisuuksistaan tai niiden puuttumisesta, vapaa-ajastaan, harrastuksistaan, koulustaan ja muista nuorten ja heidän lähipiirinsä jokapäiväiseen elämään liittyvistä asioista.

Haastattelujen analyysi oli alun perin aineistolähtöistä. Kysymykset siitä, millä tavalla asuinalue ja sosiaaliset suhteet kiinnittyvät toisiinsa sekä missä määrin asuinalueen tärkeä merkitys liittyy kavereihin ja sosiaalisiin verkostoihin, kiinnittivät huomionamme työstäessämme nuorten pienituloisuuden liittyviä käsityksiä tarkastelevaa, samaan Tesomalla asuvien nuorten haastatteluaineistoon perustuvaa, artikkelia (Van Aerschot ym. 2016). Pienituloisuuden ja taloudelliseen niukkuuteen liittyvässä haastattelupuheessa asuinalue oli selvästi läsnä. Nuoret sijoittavat itsensä osaksi erilaisia sosiaalisia viiteryhmiä ja monin tavoin kulttuurisesti määriteltyä asuinalueetta. Samalla nuoret myös omassa puheessaan määrittelevät ja konstruoivat asuinalueen tietynlaisena paikkana. He puhuvat asuinalueensa ongelmista ja huonosta maineesta mutta myös siitä, miten hyvä paikka Tesoma on ja miten merkittävät sosiaaliset verkostot paikallisilla nuorilla voi olla.

Sosiaaliset suhteet ovat nuorille tärkeitä avun ja tuen verkostoja. Niihin tukeudutaan silloin, kun rahat loppuvat tai samaistutaan, kun oma taloudellinen tilanne näyttää yleiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen suhteutettuna ankealta (Van Aerschot ym. 2016). Ongelmista tunnetussa lähiössä asuvien sosioekonomisesti heikossa asemassa olevien nuorten elämässä näyttää helposti olevan kovin vähän minkäänlaista pääomaa. Tutkimuksessamme kuitenkin havaitsimme, että nuoret kuvaavat monenlaisia voimavaroja, joita lähiympäristö ja sinne kiinnittyvät sosiaaliset suhteet tarjoavat. Nuorten verkostot eivät olleet missä tahansa luotuja kavereuksia tai yhteydenpitoa, vaan ne kiinnittyivät haastateltavien omalle

asuinalueelle, naapurustoon, oman lähiön kavereihin, sosiaaliseen elämään sekä niihin instituutioihin, joiden kanssa nuoret ovat tekemisissä, kuten koulun, nuorisotyön ja terveystalvelujen.

Nuoret kuvasivat haastatteluissa omaa tiivistä suhdettaan asuinympäristöön. Suhde ei ole vain henkilökohtainen, vaan liittyy yhteisesti luotuun kuulumisen tunteeseen. Näin tutkimustamme motivoi kysymys siitä, mitä asuinalue nuorille merkitsee ja millä tavoin nuorten elämä kiinnittyy Tesoman kaltaiseen lähiöön erityisesti sosiaalisten suhteiden kautta. Sosiaalisesta pääomasta tehtyjen aikaisempien tutkimusten innoittamana halusimme tarkastella, miten nuorten alueellista kiinnittymistä ja sosiaalisia suhteita voidaan pitää sosiaalisena pääomana.

Analyysin ei voi kuitenkaan sanoa olevan täysin aineistolähtöistä, sillä sosiaalista pääomaa ja alueellista kiinnittymistä koskeva tutkimuskirjallisuus ohjasi alkuperäisten ajatusten ja ideoiden jälkeen aineiston luentaa ja jäsentämistä. Siten analyysimenetelmää voisi kuvata vuoropuheluksi aineiston ja teoreettisen tutkimuskirjallisuuden välillä. Käytämme aineiston analyysissä hyödyksi erityisesti sosiaalisen pääoman käsitettä (Putnam 2000), jota muun muassa Weller (2006, 2007) ja Reynolds (2007) ovat kehittäneet niin, että sen avulla voi paremmin ottaa huomioon nuorten oman toimijuuden. Tutkimuksemme auttaa ymmärtämään asuinalueen, sosiaalisten verkostojen, kuulumisen tunteen ja asumista koskevien valintojen dynamiikkaa. Lisäksi tutkimus tuo esiin tapoja, joilla oma asuinalue ymmärretään ja määritellään tietynlaiseksi riippuen siitä, liitetäänkö puhe laajempiin kulttuurisesti jaettuun ongelmalähiö- tai asuinaluekeskusteluihin vai omiin kokemuksiin ja käsityksiin. Tarkastelemme yhtä suomalaista lähiötä siellä asuvien nuorten näkökulmasta. Tutkimuksen voi ymmärtää kuvaavan yhtä asuinalueita ja tiettyjä nuoria. Kuitenkin sen voi nähdä kuvaavan nuorten elämää ja heille merkityksellisiä sosiaalisia suhteita lähiössä myös yleisemmin.

”Hurja ja aika hyvä paikka” – lähiö ja kaveriverkostot nuorten silmin

Kun haastateltavia pyydettiin kuvaamaan aluetta yleisellä tasolla, he käyttivät esimerkiksi ilmaisuja ”betonihelvetti”, ”huonomaineinen”, ”röykkiö”, ”aikaisemmin villi länsi”, ”vähän hurja ja aika hyvä paikka” ja ”jotkut ainakin väittää, että slummi tai semmonen”. Alueen ihmisiä he kuvasivat, osittain nauraen ja osittain tosissaan, sanoilla ”hulluja”, ”hulttioita”, ”jotenki yliaktiivisia” ja ”paljon kaikkia sekakäyttäjiä”. Haastateltavat myös puolustivat aluettaan kertomalla, että Tesoma on mainettaan parempi paikka, rauhoittunut ”villeistä vuosista” ja tullut siistimmäksi.

Haastateltavat katsoivat asuinalueitaan paljolti sellaisista näkökulmista, joista asuinalueita arvioidaan yhteiskunnassa yleisemmin. Nuorten kuvaukset Tesomasta vastasivat helsinkiläisiä lähiöitä koskevassa tutkimuksessa (Kortteinen, Elovainio & Vaattovaara 2006) esitettyjä tuloksia joidenkin asukkaiden

kokemista sosiaalisista ongelmista, kuten rauhattomuudesta ja epäsiisteydestä. Asuinalueesta tehdyt ja alueen ihmisiä koskevat kuvaukset liittyvät kiinnostavalla tavalla nuorten puheessa yhteen. Samalla kun asuinaluetta kuvataan huonomaineiseksi betonihelvetiksi, siellä asuvia ihmisiä nimitetään hulluiksi ja sekakäyttäjiksi. Tällaisessa paikassa on turvatonta ja rauhatonta, kuten villissä lännessä. Kuitenkin nuoret puhuvat myös alueensa luonnonläheisestä ympäristöstä ja hyvistä ulkoilumahdollisuuksista sekä siitä, miten alueella asuu paljon lapsiperheitä. He kuvaavat asuinaluettaan samaan aikaan sekä yleisesti ongelmalähiöihin liitetyillä termeillä että mukaviin asuinalueisiin liitetyillä mielikuvilla.

Yhtenä Tesomalle ominaisena asiana haastateltavat mainitsivat näkyvän päihteidenkäytön sekä alaikäisten nuorten alkoholinkäytön ja oleskelun paikallisella ostoskeskuksella. Tämän arveltiin johtuvan siitä, ettei alueella ole nuorille tarpeeksi tekemistä. Nuorisotilakaan ei ole aina auki. Toisaalta, kun haastateltavat kuvasivat omia teinivuosiaan Tesomalla, he kertoivat paljon isoista kaveriporukoista ja siitä, miten he kokoontuivat tiettyihin paikkoihin, ja myös ”juoksentelivat” ostoskeskuksella.

K: Mitäs te teitte silloin [teininä]?

V: Riehuttiin. Ja kaikkea.

K: Missä te olitte ylipäätään?

V: [ostoskeskuksella] ja vesitornilla ja kaikkialla. [...] Me laskettiin joskus, että vesitornilla oli 120 ihmistä. [...] Kaikki vaan soitti kaikille ja sitten kokoonnuttiin. (Haastattelu 3, mies 18v)

Siinä oli iso kaveriporukka, että ei siinä tarvinnut huolehtia mitään [...] On ollut silleen turvallista. (Haastattelu 5, nainen 21v)

Iso porukka toi kokemuksia siitä, että kuuluu osaksi jotain suurempaa. Nuorten puheesta voi tulkita, että he ottivat haltuunsa joitakin alueita, erityisesti kesällä, kun ulkona saattoi olla koko päivän. Hengaaminen kavereiden kanssa omalla asuinalueella on ajanviettoa, joka ei maksa mitään. Se onnistuu menemällä ulos ovesta. Ei tarvita kulkuneuvoja tai matkalippuja, harrastusvälineitä, maksullista ohjattua toimintaa tai erityisiä taitoja. Vaikka rahan puute rajoittaa heidän toimintaansa, koska heillä ei ole varaa kalliisiin harrastuksiin (ks. Van Aerschot ym. 2016), nuorilla on omat tapansa toimia yhdessä ja ottaa asuinalue haltuun. He keksivät tekemistä ja luovat yhdessä sosiaalista pääomaa niin sanotusti tyhjästä. Nuorisoporukassa toimimisen taidot ja tavat omaksuu olemalla mukana ja lähiön kaveriporukkaan voi päästä mukaan riippumatta oman perheen sosiaalisesta tai taloudellisesta asemasta (vrt. Lemetyinen 2014).

Suuri kaveriporukka ja sen jakama sitova sosiaalinen pääoma luo nuorille yhteenkuulumisen ja turvallisuuden tunnetta. Aikuisten näkökulmasta nuorten yhdessä oleskelu on yleensä häiritsevää ja tarkoituksetonta notkumista. Nuorten tapa kiinnittyä omalle asuinalueelle kokoontumalla porukoihin ja oleskelemalla julkisilla paikoilla sekä mahdollinen alkoholinkäyttö kuulunevat häiriökäyttäytymiseen, jota ihmiset pitävät yhtenä ongelmana ja poismuuton syynä sosiaalisesti heikommilla asuinalueilla (Kortteinen,

Elovainio & Vaattovaara 2006; Viikama & Vaattovaara 2015). Nuorille asuinalueen kaveriporukoilla on kuitenkin tärkeä merkitys.

Vaikka haastattelimamme nuoret puhuvat negatiivisesti asuinalueellaan näkyvästä päihteidenkäytöstä sekä alaikäisten alkoholinkäytöstä, näyttäytyy haastatteluissa paikoittain esiin noussut oman kaveripiirin alkoholin nauttiminen harmittomana hauskanpitoa. Nuoret siis yhtäältä tunnistavat omaan asuinalueeseensa liittyvät käsitykset "slummista" ja ongelmalähiöstä, mutta toisaalta erottavat itsensä siitä porukasta, joka tätä käsitystä vahvistaa. He tiedostavat nuorisoryhmien voivan olla häiritseviä, mutta kokevat itse kokoontuvansa kaveriporukoihin viettämään aikaa ja pitämään hauskaa. Nuorten näkökulmasta he luovat itse positiivista sitovaa sosiaalista pääomaa alueella, jolla on yleisesti huono maine.

Omalle asuinalueelle sijoittuvat laajat ja vahvat sosiaaliset verkostot voidaan nähdä homogeenisiä siteitä luovana sosiaalisena pääomana. Eräs haastatteluihin osallistunut nuori oli luonut lapsuus- ja teinivuosinaan niin kiinteät suhteet Tesomalle, ettei pois muuttaminen ole vaihtoehto.

K1: Missä sul ois kämpä?

M1: Tesomalla. Koska mä en lähe täältä mihkä.

K1: Mikä tässä on niin hyvää että sä et halua täältä mihinkään?

M1: En mää tiä, en mä vaan haluu täältä mihkään, ollu koko ikäni.

K1: Asuuk sun sukulaisia täällä paljon lähellä?

M1: Asuu serkut ja täti ja veli ja siinä ne oli. Nii, kaikki mun kaverit. (Haastattelu 3, mies)

Haastateltavan voi tulkita pitävän Tesomaa tuttuna turvapaikkana (Fried 2000). Asuinalue voi olla osa identiteettiä ja merkittävästi vaikuttaa elämän arvojen ja päämäärien muotoutumiseen sekä tarjota samaistumisen kohteita (Knez 2005, Giuliani 2003). Toimiva yhteisöllisyys ja sosiaaliset suhteet asuinalueella lisäävät osallisuuden tunnetta ja toimivat turvaverkkona niin käytännön asioiden kuin henkisen ja taloudellisen tuen suhteen (Van Aerscht ym. 2016; Gosling 2008, 616–617; Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005, 121). Kun asuu lähellä perhettä tai muuta lähiverkostoa, saatavilla on niin materiaalista kuin käytännön apua (Van Aerscht ym. 2016).

Joskus suhteet vertaisiin kuitenkin vaikuttavat negatiivisesti ja pois pääsystä tulee ehto sille, että oma elämä kääntyy parempaan suuntaan. Lähiö voi olla paikka, joka ylläpitää haitallisia suhteita. Siellä käytetään päihteitä, välitetään huumeita, harrastetaan ilkivaltaa ja tehdään pikkurikoksia. Tämä voi pakottaa yksilön katkaisemaan siteet alueeseen ja kavereihin.

Siis tosi hyvä esimerkki, yks kaveri veti ihan kaikkee. Se kasvatti kotona kannabista, se istu sohvalla päivät pitkät ja poltteli. Ei se oikeestaan ees syönyt. Sit se meni käymään semmosella leirillä sen sukulaisten luona. Ja sit se sai siellä yhtäkkiä semmosen napsahduksen päässä, että nyt loppu ja se muutti [...] Nyt se on naimisissa ja se on iso bodattu jäbä. Mutta sä et tavallaan voi sitä lopettaa siellä piireissä, mutta sun täytyy olla helvetin rohkea, että lähtee ihan uuteen maailmaan.

[...] Mähän sanoin ihan samantien silloin sen eron jälkeen, että mä en muuta enää Tesomalle takasin. Että pois niistä piireistä. (Haastattelu 5, nainen 21)

Haastateltava ajattelee, että pois lähteminen voi olla edellytys sille, että asiat kääntyvät omassa elämässä parempaan suuntaan. Se kuitenkin vaatii rohkeutta. Sama haastateltava pohti, että pois lähteminen on myös riski, koska ei ole varmaa onnistuuko sosiaalisten suhteiden luominen uudessa paikassa. Nuorten sosiaalinen pääoma ei siis ole helposti siirrettävissä tai otettavissa mukaan vaan liittyy tiiviisti asuinpaikkaan ja sille alueelle, jossa aikaa vietetään. Muuttaminen voi pahimmillaan syrjäyttää entistä enemmän, sillä vieraassa paikassa ei ehkä enää tule lähdettyä kotoa senkään vertaa. Muuttamisen myötä voi käydä niin, että aikaisempi sitova sosiaalinen pääoma murenee eikä sen tilalle tule mitään. Tästä näkökulmasta negatiivisiakin vaikutuksia tuottavat sosiaaliset suhteet voivat joillekin olla se asia, joka estää heitä syrjäytymästä (vrt. Kortteinen & Elovainio 2012).

Suhteita aikuisiin rakennetaan aktiivisesti – ja myös arvioidaan kriittisesti

Haastattelemamme lähiön nuoret tukeutuvat usein vertaisiinsa, kuten sisaruksiin ja kavereihin, mutta he myös aktiivisesti ylläpitävät ja työstävät suhteita vanhempiinsa ja eri instituutioiden puitteissa kohtaamiinsa aikuisiin. Kavereiden lisäksi myös perhe ja muut läheiset tai aikuiset, joita nuoret kohtaavat palveluissa, liittyvät ja kiinnittyvät asuinpaikkaan ja lähialueille. Koulu, nuorisotoimi ja perusterveydenhuollon palvelut ovat kaikki oman asuinalueen palveluja, jotka osaltaan muodostavat nuorten elämän kiinnekohtia. Perheen koti on yksi nuoren elämän kiintopiste, vaikka nuori saattaakin toivoa pääsevänsä sieltä pois tai pitää suhteita omiin vanhempiin huonoina. Ylipäätään perheen läheisyys voi nuoren mielestä olla sekä hyvä että huono asia. Jotkut haastateltavat kuvaavat sitä, miten suhteissa läheisiin on ollut erilaisia vaiheita.

Tämä tarkoittaa ihan konkreettisestikin sitä, että sukulaiset ovat lähellä ja samalla alueella: heiltä saa esimerkiksi apua tai tukea tarvittaessa (vrt. Van Aerschot ym. 2016). Nuori voi olla aikaisemmin ottanut etäisyyttä kotiin ja kotiongelmiiin, mutta myöhemmin haluta lähentyä perhettään.

Kun mä täytin kaheksantoista mä halusin mahdollisimman kauas kaikista sukulaisista mut nyt on ruvettu aatteeleen et ehkä se on ihan hyvä et niitä on lähelläkin. (Haastattelu 4, nainen 20v)

Tämmöset [ristiriidat kotona] totta kai kanssa varjosti elämää. Mut oikeestaan nekin oli aina talvisin. Sitte ku tuli kesä niin sitte ei muakaan kauheesti kotona näkyny. Mä olin tuolla Pispalan mettissä ja ties missä.. Turussakin, lauleskelemassa kauniille tytösille. [...] On ollu niitä aikoja että ei oo isän kanssa puhuttu vuoteen sellasta kunnollista keskustelua, että mä vasta tässä, vuosi pari sitten aloin uskomaan että mulla ja isälläni on tämmönen isän ja pojan välinen yhteys. [...] [M]ä asuin isän luona pari kuukautta ja siinä me pystyttiin loppujen lopuks keskustelemaan mistä tahansa ihan avoimesti. (Haastattelu 1, mies 19v)

Sosiaalinen pääoma syntyy vastavuoroisessa, ei yksisuuntaisessa, suhteessa vanhempien ja lasten välillä. Sosiaalinen pääoma ei tule lähion nuorille annettuna, mutta toisin kuin on esitetty, nuoret voivat ottaa aktiivisen roolin suhteiden kehittämisessä. Omien vanhempi-lapsi-suhteiden aktiivisen kehittämisen lisäksi nuoret pohtivat sitä, että vanhempien kuuluu auttaa lapsiaan. Ryhmähaastatteluun osallistuneiden nuorten keskustelu siitä, miten auttaa itsetuhoista ystävää ja miten saada hänen vanhempansa ymmärtämään tilanteen vakavuus, kertoo miten tärkeänä nuoret pitävät vanhempien tukea ja apua.

L2: [...] vois mennä sanomaan niille vanhemmille, että hei tiiättekste yhtään miten teidän lapsella menee. Että se yrittää, haluaa tappaa itensä. Että jos ne siinä kohtaa ei ala välittää, niin kyllä se sitten on jo kumma.

L1: Mä menisin lyömään naamariin.

L2: Totta (Ryhmähaastattelu 1)

Nuorten näkökulmasta vanhemmat voisivat sekä toimia tärkeinä läheisinä ja aikuisina että auttaa pääsemään hakemaan apua eli rakentamaan siltoja ja luomaan yhteyksiä tilanteen ratkaisemiseksi. Lähiössä ja vaikeissakin perheoloissa kasvaneet nuoret, joille on tarjolla niukanlaisesti sosiaalista pääomaa, osaavat määritellä keiden kuuluisi auttaa.

Kuitenkin nuoret myös tiedostavat tarkasti perheiden olosuhteet ja sen, miten aikuisiin ei aina kannata luottaa ja miten vanhemmat eivät aina edistä lastensa hyvinvointia. Kaikissa lähion kodeissa ei ole tarjolla sosiaalista pääomaa, joka muodostaisi positiivista tukea nuorille. Joskus vanhemmat pikemminkin odottavat apua lapsiltaan: "Sitten on just niitä ketä ei oikeesti kiinnosta pätkän vertaa [...] ne soittaa vaan silloin kun ne jotain tarvii, apua tai jotain, mutta eipä muuten sit kiinnosta" (ryhmähaastattelu 1).

Kodin ja lähipiirin tuen puuttuessa tai tarvitessaan muusta syystä apua joltakin toiselta taholta, nuoret osaavat kääntyä etsimään tukea ja apua erilaisten instituutioiden edustajilta, kuten opettajilta tai terveydenhoitoalan ammattilaisilta. He eivät kuitenkaan aina onnistu tai tule kohdatuksi toivomallaan tavalla. Nuorten kokemuksen mukaan heitä ei aina kunnioiteta tai kuunnella. Esimerkiksi lähion koulut voisivat tarjota nuorille institutionaalista tukea ja yhteyksiä luovaa pääomaa, joka voisi kompensoida hankalia kotioloja ja taloudellista niukkuutta. Kodin tarjoaman sosiaalisen pääoman puute ei kuitenkaan kompensoidu vaan kärjistyy koulussa, jos opettaja ei ymmärrä nuoren tilannetta.

Mä joka ei oo urheillu elämässään vapaaehtosesti paljo ollenkaa, ni meen kouluun buutsit jalassa ja pillifarkut jalassa, ja sitte tulee huutoo että miksei sulla oo liikuntavarusteita että, ei meidän perheellä oo varsinkaan ollu varaa ostaa erikseen mitään sisäpelikenkiä tai mitään juoksukenkiä tai mitään tämmösiä. [...] Mutta just toi minkä takia esim. määkin kapinoittin joitain opettajia vastaan oli nimenomaan se.. että ne ei ees loppujen lopuks suostunu keskustele nuorten kans. (Haastattelu 1, mies 19v)

Nuori toivoisi pystyvänsä keskustelemaan liikuntavarusteiden puuttumisesta ja selittämään opettajalle tilanteen, mutta kokee, ettei opettaja ole valmis tai halukas ymmärtämään lähiössä asuvien nuorten tilannetta. Joskus nuorilla tai heidän vanhemmillaan voi olla paljon yhteyksiä luovaa pääomaa, jonka turvin on helppo puhua opettajalle, selittää omaa tilannetta ja ehkä saada sille ymmärrystä. Kaikilla nuorilla tällaisia yhteyksiä ei kuitenkaan ole, eivätkä heidän vanhempansa soitele koululle selittääkseen, miksi esimerkiksi liikuntavarusteet puuttuvat.

Joskus nuorille tarjottava tuki ei ole sellaista, jonka he itse kokisivat tilanteeseen sopivaksi ja hyödylliseksi. Voi olla, että silloin kun opettaja tai viranomainen ottaa asiat vakavasti, seuraa nuoren mielestä ylireagoitua ja liian vakavia seurauksia. Nuoret voivat kokea, että jos he yrittävät kertoa kotiongelmistaan aikuisille esimerkiksi koulussa tai terveydenhuollossa, niistä heti ilmoitetaan eteenpäin "sossuun" sen sijaan että asiasta yritettäisiin keskustella paikanpäällä koulussa eli nuoren normaalissa elinympäristössä:

L1: Mutta koulussakaan ei silti kuunnella

L2: Ei kuunnellakaan koulussa, ei kyllä kuunnella

L3: Tai sit jos kuunnellaan niin se on saman tien sossut perään. Niin että voi mitenkään niinku itte kokeilla auttaa [...]

L4: Ihan se että vaan oikeesti kuuntelis sitä nuorta ja se että ei ois ensimmäisenä että sossuun sossuun sossuun, tehdään lastensuojeluilmoitus susta, jos sä oot alaikäinen. [...] vaan ihan oikeesti koittais kuunnella sitä nuorta ja kunnioittaa sitä.

L3: Niinku jos laittaa sossuun, niin tulee vaan enemmän paskaa niskaa.

L2: Nii, just ei ne opettajat kuuntele. Ne saattaa vaan sanoa että mee kuraattorille puhumaan. Ne vaan siirtää sitä vastuuta toiselle. Semmoselle kenelle se ns. kuuluu muka.

L4: Opettajat ei ota vastuuta nuorista. Ja lapsista. [...] Mikä on mun mielestä väärin. Minkä takia sä teet työtä niitten kanssa, jos sua ei oikeesti kiinnosta niitten asiat. (Ryhmähaastattelu 1)

Nuoret odottavat ja haluavat, että aikuiset pysähtyvät, kuuntelevat, ottavat tosissaan ja pohtivat yhdessä nuoren kanssa, mitä vaikeissa tilanteissa voidaan tehdä. Aina tämä ei toteudu, mutta vika ei välttämättä ole opettajissa, nuorisotyöntekijöissä tai sosiaalityöntekijöissä yksilöinä. Instituutioiden edustajina he eivät aina voi luoda läheisiä siteitä nuoriin, vaan pyrkivät säilyttämään ammatillisen etäisyyden tai esimerkiksi toimimaan sääntöjen ja ohjeistusten mukaan. Nuoret kritisoivat sitä, ettei opettajilla, sosiaalityöntekijöillä ja nuorisotyöntekijöillä ole kokemustietoa heidän elämästään. Nuorten mielestä useilla aloilla omakohtainen kokemus on tärkeämpää kuin virallinen pätevyys. Joillakin nuorilla on toive päästä esimerkiksi nuorisohjaajan ammattiin, jossa he voisivat kääntää omat rankat kokemuksensa ammattitaidoksi – mahdollisuudeksi institutionaalisessa asemassa aidosti auttaa lähiössä asuvia nuoria tulevaisuudessa: "Ettei se olis kumminkaan mitään semmosta lassyttämistä että joo joo Pertti, isäs lyö sua, joo joo kyllä tästä nyt sossuun kirjotetaan." (Haastattelu 1, mies 19v)

Johtopäätökset

Sosiaalisista ongelmista tunnetussa lähiössä asuvat nuoret ovat hyvin tietoisia siitä, että heidän asuinalueitaan pidetään yleisesti ankeana paikkana. Nuorille oma asuinalue näyttyy kuitenkin tärkeänä. Merkitykselliset suhteet, tekeminen sekä tunne siitä, että kuuluu johonkin, kiinnittyvät lähiympäristöön – vaikka se olisi sosiaalista ongelmista ja ankeista, rapistumaan päässeistä betonitaloista tunnettu lähiö. Nuoret tuovat esiin lähiönsä hyviä puolia ja kuvaavat alueelle kiinnittyviä sosiaalisia suhteita tärkeänä osana omaa elämäänsä. Nuoret ovat aktiivisia toimijoita ja pyrkivät luomaan monenlaisia suhteita – siteitä, siltoja ja yhteyksiä – ihmisiin ympärillään, niin vanhempiin, sukulaisiin, kavereihin kuin opettajiin ja nuorisotyöntekijöihin. Nuoret myös arvioivat suhteita ja tarjolla olevaa tukea kriittisesti ja pettyvät tilanteissa, joissa aikuiset eivät kuuntele, ymmärrä ja tarjoa tukea.

Yhtäältä eri sosiaalisen pääoman tyyppien voitaisiin ajatella vahvistavan toisiaan. Esimerkiksi läheisten sitovien (bonding) suhteiden kautta voisi luoda siltoja rakentavia (bridging) suhteita, jotka auttavat parantamaan omaa elämäntilannetta ja pääsemään eteenpäin. Haastattelemiemme nuorten mukaan osittain näin onkin. Nuoret esimerkiksi auttoivat ja tukivat toisiaan tilanteissa, joissa aikuisiin ei voinut luottaa tai palveluista ei saanut apua (myös Weller & Bruegel 2009, 639). Tilanteet voivat kuitenkin olla hankalia esimerkiksi silloin, kun nuori ei saa tukea vanhemmilta eikä avun pyyntöön suhtauduta tosissaan koulussa tai terveydenhuollossa. Näissä tilanteissa tutkimukseemme osallistuneilta nuorilta saattoi puuttua tärkeä eteenpäin auttava, siltoja tai yhteyksiä luova (linking) sosiaalinen pääoma.

Toisaalta kavereiden ja vertaisverkostojen sosiaalinen pääoma voi joskus tarjota enemmän negatiivisia kuin positiivisia asioita. Tiiviit suhteet ja sitova sosiaalinen pääoma voivat enemmän ylläpitää ongelmia kuin lieventää niitä esimerkiksi silloin, kun on kova paine olla samanlainen kuin muut tekemällä samoja asioita, kuten käyttämällä päihteitä. Tällainen negatiivinen sitova sosiaalinen pääoma voi haitata muunlaisen sosiaalisen pääoman luomista tai ylläpitämistä. Näissä tilanteissa tarvittaisiin avartavia suhteita, siltoja pois vaikeista tilanteista ja verkostoja, jotka tukevat tai tarjoavat mahdollisuuksia mennä eteenpäin.

Nuoret luovat tai ainakin pyrkivät luomaan sosiaalista pääomaa sen sijaan, että he olisivat aikuisten luoman sosiaalisen pääoman varassa. Kun tunnustetaan nuorten luoma sosiaalinen pääoma, voidaan luoda uusia suhteita myös nuorten, heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ja päättäjien välille. Nuorten omaehtoisesta toiminnasta syntyvä sosiaalinen pääoma voi olla erittäin tärkeää esimerkiksi palveluiden piiriin pääsemisessä (Kumlin & Rothstein 2005, 361; Aaltonen, Berg & Ikaheimo 2015, 130). Kun pyritään ratkaisemaan lähiöiden ongelmia, olisi hyödyllistä tunnustaa lähiöasukkaiden omat voimavarat ja erityisesti nuorten pyrkimys luoda tukea tarjoavia suhteita sen sijaan, että yritetään ratkaista lähiöiden ongelmia ulkoapäin erilaisten asiantuntijoiden toimesta (Roivainen 1999).

Kiitokset

Kiitämme Oma-tutkimusryhmän tutkijoita, professori Liisa Häikiötä ja tutkijoita Yrjö Kallinen ja Karita Snellman, Ympäristöministeriön ja ARA:n rahoittamaa Asuinalueiden kehittämissuunnitelmaa, Omaverkko-hanketta ja Ketterä kaupunki -hanketta (Dwellers in Agile Cities), jota rahoittaa Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvosto (projektinnumero: 303481).

Kirjallisuus

- Aaltonen, Sanna, Päivi Berg & Salla Ikäheimo. 2015. Nuoret luukulla: kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>. (Luettu 26.6.2017)
- Bauder, Harald. 2002. "Neighbourhood Effects and Cultural Exclusion." *Urban Studies* 39:1, 85–93.
- Bottrell, Dorothy. 2009. "Dealing with Disadvantage. Resilience and the Social Capital of Young People's Networks." *Youth and Society* 40:4, 476–501.
- Brown, Barbara & Douglas D. Perkins. 1992. "Disruptions in Place Attachment." Teoksessa *Place attachment*, toim. Irwin Altman & Setha M. Low. New York: Plenum, 279–304.
- Coleman, James S. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital." *The American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Dallago, Lorenza, Douglas D. Perkins, Massimo Santinello, Will Boyce, Michal Molcho & Antony Morgan. 2009. "Adolescent Place Attachment, Social Capital, and Perceived Safety. A Comparison of 13 Countries." *American Journal of Community Psychology* 44:1–2, 148–160.
- Ellonen, Noora & Riikka Korkiamäki. 2006. "Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina." Teoksessa *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*, toim. Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Fried, Marc. 2000. "Continuities and Discontinuities of Place." *Journal of Environmental Psychology* 20:3, 193–205.
- Giuliani, Maria Vittoria. 2003. "Theory of Attachment and Place Attachment." Teoksessa *Psychological Theories for Environmental Issues*, toim. Mirilia Bonnes, Terence Lee & Marino Bonaiuto. Aldershot: Ashgate, 137–170.
- Gosling, Victoria K. 2008. "Regenerating Communities. Women's Experiences of Urban Regeneration." *Urban Studies* 45:3, 607–626.
- Hakovirta, Mia & Minna Rantalaiho. 2012. *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 124. Helsinki: Kelan Tutkimusosasto.
- Hargie, Owen, Aodheen O'Donnell & Christel McMullan. 2011. "Constructions of Social Exclusion Among Young People From Interface Areas of Northern Ireland." *Youth & Society* 43:3, 873-899.

- Hyypä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Juntto, Anneli, Anne Viita, Sonja Toivanen & Mia Koro-Kanerva. 2010. "Vuokra-asunto Helsingissä sijoituksena ja kotina. Vuokranantaja- ja vuokralaiskyselyn tuloksia." Suomen ympäristö 29/2010.
- Knez, Igor. 2005. "Attachment and Identity as Related to a Place and Its Perceived Climate." *Journal of Environmental Psychology* 25:2, 207–218.
- Korkiamäki, Riikka. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere: Tampereen yliopisto & Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Kortteinen, Matti, Lankinen, Markku & Vaattovaara, Mari. 1999. "Pääkaupunkiseudun kehitys 1990-luvulla: kohti uudenlaista eritymistä". *Yhteiskuntapolitiikka* 64: 5-6, 411–422.
- Kortteinen, Matti, Martti Tuominen & Mari Vaattovaara. 2005. "Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla." *Yhteiskuntapolitiikka* 70:2, 121–131.
- Kortteinen, Matti, Marko Elovainio & Mari Vaattovaara. 2006. "Asuinolot ja niiden kehitys Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa." *Yhteiskuntapolitiikka* 71:1, 3-13.
- Kortteinen, Matti & Marko Elovainio. 2012. "Millä tavoin huono-osaisuus periytyy?" Teoksessa *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*, toim. Sami Myllyniemi. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Kortteinen, Matti & Mari Vaattovaara. 2015. "Segregaation aika." *Yhteiskuntapolitiikka* 80:6, 562–574.
- Kumlin, Staffan & Bo Rothstein. 2005. "Making and Breaking Social Capital. The Impact of Welfare-State Institutions." *Comparative Political Studies* 38:4, 339–365.
- Kunelius, Risto. 2000. *Juttuja lähiöstä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lemetyinen, Lea. 2014. "Katsaus perheen köyhyydestä aiheutuviin lasten toiseuden kokemuksiin." Teoksessa *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*, toim. Mika Gissler, Marjatta Kekkonen, Päivi Känkänen, Päivi Muranen, Päivi & Matilda Wrede-Jäntti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 105–112.
- Low, Setha M. & Irwin Altman. 1992. "Place Attachment. A conceptual inquiry." Teoksessa *Place Attachment*, toim. Setha M. Low & Irwin Altman. New York: Plenum Press, 1–24.
- MacDonald, Robert & Jane Marsh. 2005. *Disconnected Youth? Growing up in Britain's Poor Neighbourhoods*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- MacDonald, Robert, Tracy Shildrick, Colin Webster & Donald Simpson. 2005. "Growing Up in Poor Neighbourhoods. The Significance of Class and Place in the Extended Transitions of 'Socially Excluded' Young Adults." *Sociology* 39:5, 873-891.
- Morrow, Virginia. 1999. "Conceptualising Social Capital in Relation to the Well-Being of Children and Young People. A Critical Review." *The Sociological Review* 47:4, 744–765.
- Myrskylä, Pekka. 2012. *Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA Analyysi No 19. Helsinki: EVA.

- Määttä, Anne & Elsa Keskitalo. 2014. "Ulkoringiltä sisärinkiin. Kumuloituneista ongelmista kärsivät nuoret aikuiset pirstaleisessa palvelujärjestelmässä." *Yhteiskuntapolitiikka* 79:2, 197–207.
- Narayan, Deepa & Michael F. Cassidy. 2001. "A Dimensional Approach to Measuring Social Capital: Development and Validation of a Social Capital Inventory." *Current Sociology* 49:2, 59–102.
- Ollila, Anne. 2008. *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Portes, Alejandro. 1998. "Social Capital. Its Origins and Applications in Modern Sociology." *Annual Review of Sociology* 24: 1–24.
- Portes, Alejandro. 2000. "The Two Meanings of Social Capital." *Sociological Forum* 5:1, 1–12.
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Raitio, Raine. 2004. *Tesoma. Lähiöelämää Länsi-Tampereella. Tesoman kaupunginosakirja*. Tampere: Setlementti Naapuri & Tampereen kaupunki.
- Rasinkangas, Jarkko. 2013. *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä*. Turku: Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A 43.
- Reeskens, Tim & Wim van Oorschot. 2014. "Europeans' Feelings of Deprivation Amidst the Financial Crisis. The Effects of Welfare State Effort and Informal Social Relations." *Acta Sociologica* 57(3), 191-206.
- Reynolds, Tracey. 2007. "Judged by the Company We Keep. Friendships Networks, Social Capital and Ethnic Identity of Caribbean Young People in Britain." *Teoksessa Youth and Social Capital*, toim. Helena Helve & John Bynner. London: Tufnell Press, 71–86.
- Ridge, Tess. 2011. "The everyday costs of poverty in childhood. A review of qualitative research exploring the lives and experiences of low-income children in the UK." *Children & Society* 25: 1, 73–84.
- Roivainen, Irene. 1999. *Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Saarinen, Arttu, Ilpo Airio, Risto Kaikkonen & Minna-Liisa Luoma. 2013. "Onnellisuus erityyppisillä asuinalueilla." *Yhteiskuntapolitiikka* 78:5, 520–532.
- Schaefer-McDaniel, Nicole. 2004. "Conceptualizing Social Capital among Young People. Towards a New Theory." *Children, Youths and Environments* 14:1, 140–150.
- Seppänen, Marjaana & Jarmo Rusanen. 2000. "Asuinalueiden väliset sosioekonomiset erot Lahdessa." *Yhteiskuntapolitiikka* 65:3, 237–245.
- Stjenberg, Mats. 2015. *Suomalaisten 1960- ja 1970-lukujen lähiöiden sosioekonominen kehitys ja alueellinen eriytyminen*. *Yhteiskuntapolitiikka* 80: 6, 547–561.
- Suomen virallinen tilasto: Tulonjakotilasto 2015. Tuloerot (Kansainvälinen Vertailu) 2015. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tjt/2015/01/tjt_2015_01_2017-03-03_tie_001_fi.html?ad=notify (Luettu: 18.10.2017)

- Suomen virallinen Tilasto: Työvoimatutkimus 2016. Aikasarjatiedot 2007–2016, Työvoiman ulkopuolella olevat. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2016/13/tyti_2016_13_2017-04-12_kat_004_fi.html (Luettu: 18.10.2017)
- Szreter, Simon & Michael Woolcock. 2004. "Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health". *International Journal of Epidemiology* 33:4, 650 – 67.
- Tampereen kaupunki/Kehittämisyksikkö. 2015a Oma Tesoma, Faktaa Tesomasta <http://omatesoma.fi/faktaa-tesomasta/> (Luettu 2.12.2016)
- Tampereen kaupunki/Kehittämisyksikkö. 2015b Oma Tesoma, Faktaa Tesomasta, työllisyys http://omatesoma.fi/wp-content/uploads/TESOMA_tyllisyys.pdf (Luettu 2.12.2016)
- Tampereen kaupunki/Kehittämisyksikkö. 2015c Oma Tesoma, Faktaa Tesomasta väestö. http://omatesoma.fi/wp-content/uploads/TESOMA_vest.pdf (Luettu 2.12.2016)
- Tilastokeskus, Kuntien avainluvut. 2016. Tampere ja koko maa. Työttömien osuus työvoimasta. <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2016&active1=SSS> (Luettu 19.12.2016).
- Tolonen, Tarja. 2005. "Locality and Gendered Capital of Working-class Youth." *Young* 13:4, 343–361.
- Törrönen, Martitta & Vornanen, Riitta. 2002. Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus*, 2002:4, 33–42.
- Vaattovaara, Mari & Matti Kortteinen. 2012. "Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä." *Talous & Yhteiskunta* 3, 60–66.
- Van Aerschot, Lina, Häikiö, Liisa, Snellman, Karita & Kallinen, Yrjö. 2016. Nuoret, pienituloisuus ja asuinalueiden eriytyminen. Lähiössä asuvien nuorten käsityksiä taloudellisesta niukkuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:5, 540–550.
- van Oorschot, W. J. H. & Finsveen, E. M. 2009. "The welfare state and social capital inequality: An empirical exploration using longitudinal European/World Values Study data from 13 Western welfare states." *European Societies* 11: 2, 189–210.
- Vilkama, Katja & Mari Vaattovaara. 2015. "Keskiluokka kuin kotonaan? Kokemuksia sosioekonomisesti heikoimmilla alueilla asumisesta pääkaupunkiseudulla." *Yhteiskuntapolitiikka* 80:3, 207–220.
- Weller, Susie. 2006. "Skateboarding Alone? Making Social Capital Discourse Relevant to Teenagers' Lives." *Journal of Youth Studies* 9:5, 557–574.
- Weller, Susie. 2007. "Managing the Move to Secondary School. The Significance of Children's Social Capital". Teoksessa *Youth and Social Capital*, toim. Helena Helve & John Bynner. London: Tufnell Press, 107–126.
- Weller, Susie & Irene Bruegel. 2009. "Children's 'Place' in the Development of Neighbourhood Social Capital." *Urban Studies* 46:3, 629–643.
- White, Richard J. & Anne Green. 2011. "Opening up or Closing down Opportunities? The Role of Social Networks and Attachment to Place in Informing Young Peoples' Attitudes and Access to Training and Employment." *Urban Studies* 48:1, 41–60.